

2 КАЗУС И ДОКУМЕНТИ ЗА СВОБОДАТА И ПРАВАТА

Анализ на казус и документи

1. Казус: Лагер в антиутопия

2. Текстовете от документи

Какво ще правим днес?

Първо да се запитаме, всеки от нас: Готови ли сме да поемем ролята си на граждани? Днес ще решаваме казус и ще анализираме фрагменти от основни текстове за правата на човека и гражданина.

Властта често се узурпира (присвоява незаконно) или на власт са хора, които са загубили **доверието** на избиратели или съграждани. Това е липса или загуба на **легитимност**: въпросните личности са лишени от обществено доверие и тяхната власт среща нашата съпротива.

1. Казус: лагер в антиутопия

След нова глобална война или технологична катастрофа човечеството е почти унищожено, градовете са разрушени, няма държави. Навсякъде са оцелели групи хора. Те се борят за живота си, а въоръжени банди ги преследват, хващат и принуждават на тежък труд. Семействата ви са разпръснати и избити, вие сте пленени от банда, въдворени в лагер, всеки ден работите в мина от сутрин до здрач.

Какво ще направиш (в работен лист)?

А. Ще направя всичко, за да оцелея:

Б. Ще следя за създаването на тайна група с план за бягство.

В. Ще протестирам открито, като:

Г. Ще организирам група за бягство и унищожаване на лагера.

Д. Ще съдействам на властващите в лагера, за да облекча тежките условия за себе си, като:

2. Анализ на текстове от документи

Декларацията за независимостта на Съединените щати приема ключови положения от Втория трактат на Джон Лок за управлението (за индивидуалните права, за разделението на властите, за правото на революция).

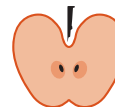
Тази книга е лежала в библиотеката на третия президент Томас Джеферсън, основен автор на Декларацията.

Томас Джеферсън, 1743–1826

Един от бащите основатели на американската демокрация. Бил е посланик във Франция, губернатор на Вирджиния, държавен секретар, вицепрезидент и трети президент на САЩ. Фермер, политически философ, основател на университета във Вирджиния. Един от авторите на Декларацията за независимостта на Съединените щати.

Тя завършва така:

Ние считаме тези истини за видни от само себе си, че всички хора са създадени **равни**, че те са дарени от своя Създател с някои неотчуждаеми **права**, че сред тези права са **живот, свобода** и стремеж към **щастие**.

Ето защо ние, представителите на Съединените американски щати, в Общия конгрес, събрани, обръщайки се към Върховния съдия на света за нравствеността на нашите намерения, в името и с властта на добрите хора на тези колонии, тържествено оповестяваме и обявяваме, че тези Съединени колонии са и по право трябва да бъдат свободни и независими щати... И в подкрепа на тази декларация, с твърдо упование в покровителството на божественото Провидение, взаимно си заклеваме нашите животи, състояния и свещена чест.

Декларация на независимостта на Съединените щати, 1776

Отговорете на въпросите:

1. Кой е „Върховният съдия на света“?

2. Какво основават членовете на Конгреса с тази декларация, която ги отделя от Британската империя и противопоставя на краля?

3. Как бихте определили основните ценности в тази декларация?

А.

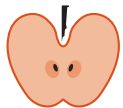
Б.

В.

Декларацията за правата на човека и гражданина е основен документ на Френската революция от 1789 г., приета от Националното учредително събрание. Текстът е съставен от Жилбер дьо Лафайет и Оноре Мирабо. В корена ѝ е вече развитата в Британия (Джон Лок) и във Фран-

ция (Жан-Жак Русо) теория за правата на човека и гражданското общество. Идеята е, че всеки индивид по рождение има **естествени права**: живот, собственост, свобода на словото и убежденията, право на съпротива срещу тиранията.

Фрагмент от Декларацията:

VI. Законът е израз на общата воля. Всички граждани имат правото да участват лично или чрез свои представители при неговото създаване. Той трябва да бъде еднакъв за всички било когато защитава, било когато наказва. Всички граждани, тъй като са равни пред закона, имат еднакъв достъп до всички обществени длъжности и служби, съобразено с техните способности и без друга разлика освен тази, която произтича от техните добродетели и дарби.

Декларация за правата на човека и гражданина, 1789

Прочетете внимателно фрагмента. Намерете целия текст и го проучете.

Напишете кратък коментар.

Моят коментар (в работен лист):

Равносметка: Какво вече мога?

Разбирам механизмите на властта в определени социални общности

Развивам уменията си за анализ на казус и текст

Разграничавам типове власт и легитимност

3 ПОЛИТИКА И ДЕМОКРАЦИЯ

1. Политика и демокрация

2. Политическо управление, поведение и култура

3. Избори и избирателни системи

Въвеждане: Къде сме?

Властта се формира и развива заедно с обществата и културите. Тя става **политическа**, когато възникват: легитимно **вождество** и колективно управление; **държава** с владе-

тел, правителство и народно събрание. **Политиката** е публична властова организация и поведение на граждани, владетели, институции.

Въпроси и отговори

Какви са корените на политическото като социална система и поведение?
Какво е демокрация и какви са нейните форми?
Как работи демокрацията и как се генерира представителство?

Активист не е човекът, който казва, че реката е мръсна. Активист е човекът, който чисти реката.

Рос Перо, 2000

Демокрацията е повече от форма на управление – това е преди всичко начин на съвместен живот, на общо споделян опит.

Джон Дюи, „Демокрация и образование“, 1916

Всеки човек има право да участва в управлението на своята държава пряко или чрез свободно избрани представители.

Всеобща декларация за правата на човека, чл. 21, 1948

1. Политика и демокрация

Когато организираме парти или събираме пари за екскурзия, ние не засягаме общите интереси на класа, нито пък се опитваме да управляваме. Когато обаче вземаме решения за бъдещето на класа в нашето училище, за отношението ни към различните, към училищния правилник или към самоуправлението, можем да кажем, че това е начало на политическа дейност.

От философията в 10. клас вече знаем в основни линии какво е власт и политика. Политиката не е наука, нито изкуство. Тя е **рационална дейност** за съвместяване на интереси, за вземане на решения и прилагането им в **управлението** на една общност. Многостранни са проявите и функциите на политиката, но в центъра ѝ са публични решения и действия, засягащи различни интереси.

Политика

Политиката е дейност по управлението: в тесен смисъл е онова, с което се занимават **политиците** в опозиция и управляващите, партиите и държавните институции: парламент, правителство, президент. Съдебната власт не е зависима от политиката. В широк смисъл политика е всяка **дейност**, от която зависи една **държава** и **местна общност** с техните **институции**.

Политиката обхваща дейностите, свързани с управлението. Всяка човешка общност осъществява някаква форма на управление. Групите ловци-събирачи имат **водачи** и тук още няма политика. Родовете имат старейшина, а племената – **вожд** и **племенен съвет**. Племенните обединения, които прег-

шестват държавите, имат **върховен вожд** и по-широк изпълнителен орган, избиран от старейшините. Държавата има **държавен глава**, **правителство** и **законодателен** орган. Монарсите в повечето съвременни монархии не са политически лица, а **символични** и **представяват** държавата.

Демокрация

Демокрацията (гр. народовластие) е форма на управление, която **произтича от народа**. Тя е пряка (референдуми) или представителна (парламент). „Народ“ тук е политически субект: гражданите с индивидуални политически права (избиратели). Днес всички пълнолетни индивиди са с граждански права, но в редица държави има ограничения.

Съвременните демокрации са политически форми на управление на държави, градове, общности със **свободни избори** и **разделение на властите**: законодателна, изпълнителна и съдебна. Разделението на властите, както

вече знаем, е **барьера пред всевластието** на някаква група или личност. Демократичните системи се основават на **пряк глас** (референдуми) или на **представителни органи** (регионални и държавни парламенти).

Демокрациите могат да отчитат всеки глас, но налагат избора и решението на **мнозинствата** чрез гласуване.

Конституция на Република България

Чл. 1. (1) България е република с парламентарно управление.

(2) Цялата държавна власт произтича от народа. Тя се осъществява от него непосредствено и чрез органите, предвидени в тази конституция. (3) Никоя част от народа, политическа партия или друга организация, държавна институция или отделна личност не може да си присвоява осъществяването на народния суверенитет.

Чл. 10. Изборите, националните и местните референдуми се произвеждат въз основа на общо, равно и пряко избирателно право с тайно гласуване.

Чл. 11. (1) Политическият живот в Република България се основава върху принципа на политическия плурализъм.

(2) Нито една политическа партия или идеология не може да се обявява или утвърждава за държавна.

Афоризъм

Много обществени системи са опитвани в тоя грешен и враждебен свят. Никой не претендира, че демокрацията е свършена и всемъдра. Наистина, демокрацията е възможно най-лошата система за управление, с изключение на всички останали вече опитани тук и там.

Уинстън Чърчил

2. Политическо управление, поведение и култура

Учителят има решаваща дума и роля в класа, но това не значи всевластие. Нещата не могат да вървят, ако той действа принудително и против волята на класа. От друга страна, учителят налага държавната програма и изисквания в обучението. Това може да създаде несъгласие, а понякога съпротива. Но всички ние сме носители на права и отговорности. За да се пази нашата свобода и **правата** ни, ние приемаме ограниченията на закона и на ред **задължения**. Този баланс между право и задължение, свобода и отговорност е въпрос на гражданство и политика. Хората имат различни мнения,

вземат свободни решения и често не са съгласни помежду си, но ред дейности са общи и регламентирани.

Ние знаем как **групите** функционират и как се налагат и избират **лидери**. В различни групи това става различно. При всички случаи от нас се иска все по-сложно гражданско поведение: изказване на **позиция**, присъединяване и **критика**, обсъждане и **гласуване**. Взетото решение в групата или в класа, в училището или в общината подлежи на изпълнение. Този процес е непрекъснат и всеки от нас е част от механизма и прокарването на решенията.

Управление (самоуправление)

Дейност по **регулирането** на група, общност, компания, институция, държава, съюз. Управлението е **политическо**, когато се управляват партии, коалиции, държави; и **административно**, когато се прилагат закони за регулиране на обществените дейности. Местните общности и училищата осъществяват **самоуправление** в рамките на законите.

Да се държиш като **гражданин** е трудно и изисква зрелост и житейски опит в едно съвременно общество и държава: да си **информиран(а)**, да **разбираш** какво става, да различаваш правдиви от измамни думи и действия, да имаш **позиция** и да я отстояваш. Управлението е сложна дейност, изисква компетентности и те се развиват. Знанията, уменията и компетентностите за гражданско поведение и за управление съставляват **гражданска** и политическата **култура**.

Когато една политическа сила или личност има не само гласовете и пълномощията за своята управленска роля, но и доверието на избирателите,

В демокрацията особено важно е **участието** на гражданите в политическия живот чрез пряко изразяване на волята или чрез организации на гражданското общество: сдружения със

управляемите, подчинените, то тя е **легитимна**. (Понятието легитимност трябва да ни е познато от 10. клас).

Демократично гражданство. Да бъдеш гражданин означава **права, задължения** и функции. Гражданинът е независим, автономен, осъзнат и отговорен. Той е носител на **демократичните ценности**, ползва и създава демократичните блага като член на **гражданското общество**: общността на свободните граждани в една държава. Гражданското състояние е ограничение на индивидуалната свобода в името на свободата на всеки.

специфични обществени цели в интерес на гражданите. Това е „демокрация на участието“, различна от пряката и представителната.

Афоризъм

Умните имат едно предпазно средство, особено когато трябва да се пази демокрацията срещу деспотизма. Какво е то? Недоверието.

Демостен

3. Избори и избирателни системи

Вече знаем, че демокрацията е пряка и представителна. Пряката демокрация е много трудно осъществима, когато гражданската общност е голяма (например милиони). Представителната демокрация е власт на народа с

излъчване на негови представители: депутати в народното събрание или в местната власт. На **всеобщи избори** пълнолетните граждани избират парламент. Парламентът (у нас) избира **премиер**, предложен от най-голямата

група (партия), а **президентът** се избира от народа на президентски избори. Това е **парламентарна република**. В групи демокрации механизмите са други, например в **президентската република** президентът определя премиер и управлява.

Всички тези механизми са описани в основния закон: **конституцията**. Вече знаем, че това е закон на законите, който описва правата на гражданите, формата на управление, механизмите на функциониране на властите.

Избирателни системи

Избирателните системи са разнообразни, но основните са **мажоритарна** и пропорционална. В мажоритарната система се гласува за **индивидуални кандидати**, а в пропорционалната за **партийни листи**, в които са изписани имената на кандидат-депутатите. В България системата е **смесена** с доминиране на **партийните листи**.

Закон за избиране на народни представители

Чл. 6. (1) Изборите се произвеждат по смесена система.

(2) Тридесет и един народни представители се избират по мажоритарна система в едномандатни избирателни райони.

(3) Двеста и девет народни представители се избират по пропорционална система с кандидатски листи на политически партии или коалиции, регистрирани в едномандатни избирателни райони.

(4) В едномандатните избирателни райони за избран се смята кандидатът, получил най-много гласове.

Равносметка: Докъде стигнахме?

Политиката е многостранна социална дейност, свързана с управлението, интересите, правата и властта. Демокрацията е **власт на народа** в пряка или представителна форма. Законите се създават от парламента. Управлява изпълнителната власт (правителството), което е излъчено

от партията, победила на изборите. Изборите са механизъм на демокрацията и се правят в различни системи: **мажоритарна, пропорционална, смесени**.

Какво вече зная?

Познавам идеята за демокрация и типовете демокрация (пряка, представителна и демокрация на участието).

Разбирам връзката между политическо управление, политическо поведение и политическа култура.

Разграничавам видове избирателни системи (пропорционална, мажоритарна, смесена).

Перикъл бил изключителен водач и управлявал с пълното доверие на атиняните. През този период, наречен Класически, Атина набрала мощ и създала голяма коалиция (Делоския съюз). Съюзните полиси приели господството на Атина и ѝ плащали данък. Това е близо половин век разцвет, построен е Партеонът, развиват се изкуствата и философията. Периодът е наречен „златен век“, но войната изтощила

полиса, както и цяла Елада.

Около двата водещи полиса (Атина и Спарта) се оформили съюзи, които обхванали почти всички полиси. Войната била спечелена от Спарта в края на V в. и в Атина дошли на власт групирани. След това за кратко градът бил отново демократичен, но Атина заедно с цяла Елада паднали под властта на Филип и Александър Македонски.

Задачи и въпроси за анализ:

1. Как Аристотел вижда произхода на институциите?
2. Какво значение имат за Аристотел благородството и достойнството?
3. Защо Клистен прави ново разделение на населението в Атика?

Отговорете писмено в работен лист.

- 1.
- 2.
- 3.

2. Народовластие в древна Месопотамия

Древна Месопотамия имала демократични форми на управление. Ранните градове в Междуречието са имали **обща събрания**, съставени от свободните мъже. Те вземали решения за управлението на общностите. Събранията регулирали интересите на

съсловията и местните конфликти. Те решавали дали и кога да се започне **война**. Събранието можело **да издигне владетел** за ограничен период. Изпълнителен съвет от старейшини ръководел събранието, но властта оставяла в общото събрание.

Свидетелства за древната демокрация в Двуречието

Събранието на древния Киш е избирало цар (енси, лугал). Според древен клинописен текст то се свикало при неотложна ситуация на място, принадлежащо на храма на Гула, и избрало Ипуркиш за цар. Освен това, Гилгамеш, цар на Урук, се въздържал от действия по въпроси, свързани с мира и войната, докато не получи съгласието на градското събрание. Гилгамеш не взел решение, докато се обърнал към старейшините на Урук и направил своите предложения. Върховната власт, изглежда, не принадлежала на царя. Така ние виждаме едно управление, при което царят трябва да изложи своите предложения пред народа (първо старейшините, след това събранието на града и на съюзните градове) и да

получи съгласието им, преди да може да действа. Следователно върховната политическа власт е на събранието.

Народите от Двуречието представяли боговете си в човешка форма, с човешки емоции и в един и същ свят с хората. Те били организирани в „демократични йерархии“. Така, в общността на боговете, ние намираме проекция на древното общество на Месопотамия.

Тези богове съществували в широка общност, която не признавала полово неравенство: богините, както и боговете, играели еднакво активна роля в разискванията. Ръководството на Събранието принадлежало на Ану, бога на небесата и „бащата на боговете“, но Ану споделил силата си с Енлил, бога на бурята. Освен това, Ану или Енлил обикновено са представяли въпросите за дебат в божественото събрание. В тази дискусия важността на предложението, а не неговият автор, му давала тежест. Сред боговете се ценяла мъдростта, както и способността да накараш другите да се изслушват. Чрез общ дебат: „да се питаме един друг“, според оригиналния израз, боговете обменят мнения и изясняват важни въпроси. Когато боговете стигат до колективно решение, то се обявява от Ану и Енлил за „решението на събранието на боговете“. Като цяло нито един бог не е притежавал върховна власт. Както е при боговете, така е при хората от Месопотамия.

Когато Вавилонската империя управлявала Двуречието (спомнете си кодекса на Хамурапи), забележително много демократични форми са съществували в империята. Всеки можел да се обърне към владетеля с оплаквания. Той разследва оплакванията и след това делегира делата на подходящ съд за вземане на решение. Съдът на царските длъжностни лица и „съдиите на царя“ след това раздава справедливост според законите, които царят е установил. И други демократични институции са съществували редом с тези царски съдии. Кметове и старейшини организирани малки местни дебати и наистина трудни и важни казуси са излагани пред града като цяло, за да бъдат решени. Така съдебната власт не принадлежи само на царя и чиновниците му, а на цялата общност. Народите на Двуречието активно определяли начина, по който обществото им функционира.

Jabobsen, T. „Primitive Democracy in Ancient Mesopotamia“ (Т. Ябобсен, „Ранна демокрация в древна Месопотамия“), 1943

С течение на времето градовете и империите в Месопотамия стават все по-авторитарни. Царската власт се увековечава и царете предават властта на синовете си. Но дори тогава общите събрания не изчезват напълно. Царете често предоставят власт на местните лидери и събрания, за да гарантират гладкото функциониране на държавите.

Задачи и въпроси за анализ:

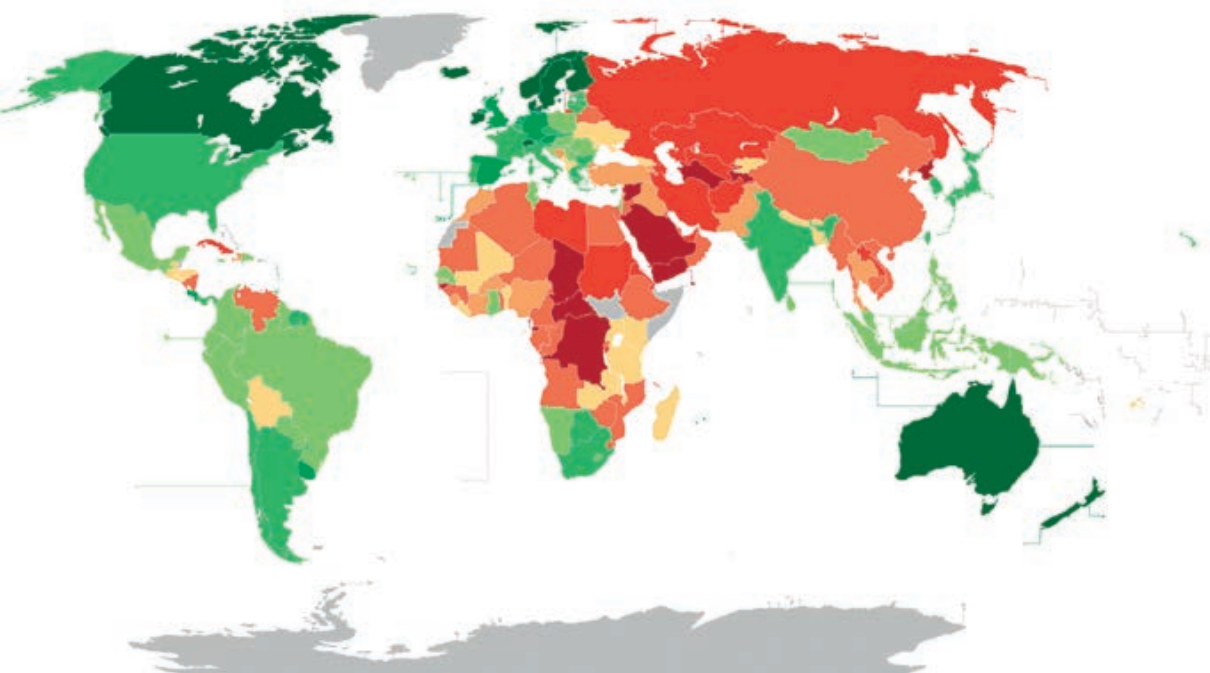
1. Намерете историческите периоди, за които се отнасят тези свидетелства.
2. Защо боговете на народите от Двуречието са организирани в „демократия“?
3. По какво тези ранни форми на народовластие се отличават от демокрацията в Атина през V в. пр. Хр.?

Отговорете писмено в работен лист.

Какво вече мога?

Развивам уменията си за анализ на текстове.

Разбирам културните различия в политическите устройства и глобалността на народовластието.

Индекс на степеня на демокрацията (Democracy Index 2018 г.).
Степента на демокрация е градирана от тъмнозелено до тъмночервено.
България в тази палитра е зелена, както Гърция и САЩ.

5 ДЕМОКРАЦИЯ И ВЪРХОВЕНСТВО НА ЗАКОНА

1. Демокрация и законност
2. Избирателни права и нарушения
3. Манипулиране на изборите

Въвеждане: Къде сме?

Разбрахме, че демокрацията изисква гражданство с политическа култура и поведение. Тя се основава на свободни и честни избори, регулирани от закони. Без тяхното спазване и прила-

гане демокрацията се изразжда. Избиратели и политически сили, следвайки интересите си, могат да корумпират изборите.

Въпроси и отговори

Има ли демокрация без законност?
Как корупцията опорочава народния вот?
Как обществото и гражданинът могат да се противопоставят на корупцията?

Consensus facit legem – Съгласието прави закона.
Dormiunt aliquando leges, numquam moriuntur –
Законите понякога спят, но никога не умират.

Древни римски сентенции

Грешната страна на демокрацията е корупция и демагогия.

Чайна Миевил

С изключение на строго частните семейни въпроси, предпочитанието на роднините пред останалите членове на общността винаги е признак на корупция.

Мат Рудли

1. Демокрация и законност

Една група може да е независима и свободна в своите дейности, но без **правила** тя ще се разпадне. Правилата може да са негласни и неписани, но важат. Когато членове на група нарушават правилата, те нарушават реда и правата на останалите. В живота непрекъснато срещаме такива ситуации.

Демокрацията и другите форми на управление изискват **законност**. В традиционните общества и в неформалните групи се спазват неписани норми. Писаните закони са един от елементите на цивилизацията. Да си припомним какво е закон в човешките общества и държави.

Закон

Законът е правна норма, различна от обичая и от моралната норма. Правните норми регулират обществения живот. За разлика от обичаите, които са неписани, а се утвърждават от традицията, законите са **текстове**, фиксирани и достъпни за хората (поданици или граждани). Законите в демократичната държава **определят изрично правата и задълженията** на гражданите, нарушенията им и престъпленията.

Конституциите са основни закони в модерните държави, макар че има и държави без конституция. (Можете ли да дадете пример?) Демокрациите приемат избирателни **закони**, които определят **как се правят** избори: местни, парламентарни, президентски, европейски. В рамките на всяка власт и във всяка социална институция се приемат **правила**, по които се избират представители и ръководни органи. Законите за изборите описват процедурите, както и нарушенията им.

Демокрацията в съвременния свят е **водеща** политическа система. Тя е

невъзможна без законност, деформира се и се руши. Да има писани закони не е достатъчно – те трябва да се прилагат и **спазват**. Затова една държава трябва да е правова, за да е жива властта на народа. В правовата държава **върховен е законът** не просто като писан текст, а като практика и култура. Върховенство на закона означава, че никой не стои над него. Някои владетели, които издават сами законите в една традиционна монархия без конституция, се поставят над закона. Това ги прави **тирани** и те са заплашени от сваляне с протест.

2. Избирателни права и нарушения

Вие сте на възраст, гранична с пълнолетието. Гласувахте ли вече в някакви държавни избори? Ако не, това скоро ви предстои. Но така или иначе, в училище, във вашите клубове, дружества и групи сте били в ситуация на **публични избори**. Знаете, че

изборните процедури имат правила, писани или неписани. Тяхното нарушаване **опорочава** изборите, прави ги нечестни и несправедливи. Всеки член на общността е засегнат от едни нечестни избори. Дори да сме облагодетелствани от нарушения, следващият

път може ние да сме оцетени.

Модерните държави създават закони и точни правила за всеки изборен процес, който формира власт и дава специални права и задължения на избраните. В основата на всяка демократична власт стои **правото** на всеки пълнолетен гражданин **да избира** и **да бъде избран**. Това е **всеобщото из-**

бирателно право, гарантирано в конституцията.

Хората грешат и са склонни към корупция по силата на своите лични и групови интереси. Затова правните системи съдържат **санкции** против нарушенията и престъпленията на избори и предвиждат съответните **наказателни мерки** срещу тях.

Демокрацията трансформира избора на мнозинството некомпетентни лица в назначаване на малцинство от корумпирани типове.

Дж. Бърнард Шоу

Изборен кодекс на Република България

Нарушения на изборния процес

Чл. 222. (1) Секционната избирателна комисия може да преустанови гласуването, когато са налице съществени нарушения на изборния процес. След тяхното отстраняване гласуването продължава.

(4) При необходимост за възстановяване на реда и по решение на секционната избирателна комисия председателят може да потърси съдействието на кмета или кметския наместник и на органите на Министерството на вътрешните работи. Тези обстоятелства се отразяват в протокола на секционната избирателна комисия.

Раздел VI. Забрани при гласуването

Забрана за раздаване на изборни книжа и материали

Чл. 223. Забранява се предварителното раздаване на изборни книжа и материали.

Забрана за изнасянето на изборни книжа и материали

Чл. 224. (1) Забранява се изнасянето на избирателните кутии, избирателните списъци и бюлетините извън изборното помещение след приемането им от секционната избирателна комисия в предизборния ден, по време на гласуването и преброяването на гласовете и предпочитанията (преференциите).

(2) Подвижните секционни избирателни комисии може да изнасят извън помещението по чл. 8, ал. 3 книжата и материалите за гласуване с подвижните избирателни кутии.

(3) Забранява се изнасянето на бюлетини от избиратели извън изборното помещение.

Забрана за гласуване извън изборното помещение

Чл. 225. Забранява се гласуване извън изборното помещение, освен в случаите по чл. 237.

Забрана за присъствие

Чл. 226. Не се разрешава присъствие на други лица, освен гласуващи в момента избиратели, на разстояние, по-малко от три метра от кабината за гласуване, когато в нея има избирател.

Забрана за използване на възпроизвеждаща техника

Чл. 227. (1) Забранява се използването на мобилни телефони, фотоапарати или друга възпроизвеждаща техника с цел заснемане на начина на гласуване.

(2) При нарушаване на забраната по ал. 1 комисията незабавно обявява бюлетината за недействителна и отбелязва това обстоятелство върху бюлетината и в графа „Забележки“ на избирателния списък. Избирателят не се допуска повторно до гласуване.

(3) Бюлетината по ал. 2 се брои за недействителна, унищожава се с надпис „Недействителна по чл. 227“ и се вписва на отделен ред в протокола на секционната избирателна комисия.

Забрана за показване начина на гласуване

Чл. 228. (1) Забранява се след попълване на бюлетината и преди пускането ѝ в избирателната кутия избирателят да разгъва бюлетината по начин, позволяващ да се види начинът на гласуване.

(2) При нарушаване на забраната по ал. 1 комисията незабавно обявява бюлетината за недействителна и отбелязва това обстоятелство върху бюлетината и в графа „Забележки“ на избирателния списък. Избирателят не се допуска повторно до гласуване.

(3) Бюлетината по ал. 2 се брои за недействителна, унищожава се с надпис „Недействителна по чл. 228“ и се вписва на отделен ред в протокола на секционната избирателна комисия.

Въпроси към фрагмента:

1. Кога изборният процес в една секция се преустановява?
2. Защо се забранява раздаване на бюлетини преди изборния ден?
3. Защо се забранява изнасянето на урните (избирателните кутии)?

Афоризъм:

Когато общественият живот е коруптиран, човек може да бъде честен; когато общественият живот е честен, индивидът е принуден да бъде честен.

Бертолд Ауербах

3. Манипулиране на изборите

„Купуването и продаването на гласове е престъпление“. Защо? Ясно е, че един **купен** глас **изопачава** правото на глас и го превръща в стока. Един избирател и една партия или кандидат влизат в сделка. Резултатът е **нереално**, нечестно предимство и представяне. Ако това стане постоянна практика, демокрацията тотално се компрометира. Купуват се също глъж-

ности в институциите. В демократична Атина са се купували длъжности и гласове, такива практики е имало и в Рим. Корупцията не е от вчера и няма да изчезне, но може и трябва да се свежда до минимум.

Избирателите могат да се **манипулират** с лъжлива агитация, с клевети срещу опонента, с нереални обеща-

ния. През 90-те години кандидатите за президенти обещаваха „хиляда лева заплата“ и „лев за долар“, когато левът се сригаше. Гласове могат да се печелят с **незаконно облагодетелстване** за отделни слоеве и групи избиратели. Изборните резултати могат да бъдат **подменени** (фалшифицирани), ако се

манипулира преброяването на гласовете. Има случаи на добавяне на „мъртви души“ – неживеещи на регистрираните адреси избиратели или просто умрели. Има ред други начини за коруптиране на изборите – хората са невероятно изобретателни, когато могат да спечелят от корупционна практика.

Задача

Споделете с класа на какви случаи сте били свидетел или участник, когато сте участвали в избори?

Моят случай (разкажете):

Какво е нарушението в този случай?

Равносметка: Докъде стигнахме?

Върховенството на закона е принцип във всяка цивилизована държава. За държавните изборни процедури се създават **специални закони**. Хората и партиите са склонни да нарушават законите и правилата и да опорочават изборите. Това става с **лъжлива и негативна пропаганда, купуване** на гласове, **манипулиране** на изборите и на гласовете. Законът предвижда съответните **санкции**, но всеки гражданин следва да съдейства изборите да са **свободни и честни**.

Какво вече зная?

Осмислям значимостта на върховенството на закона за демокрацията. Разпознавам и оценявам негативното влияние на корупционните практики в изборния процес.

КАЗУСИ И ИСТОРИИ ЗА КОРУПЦИЯ

гейности

1. Задача: Как разпознаваме корупцията

2. Истории за корупция

3. Мерки за борба срещу корупцията

Въвеждане: Какво ще правим днес?

Днес ще се занимаем със случаи на корупция като незаконни и неморални действия на хора на публична служба в личен или групов интерес, ощетявайки държавата, обществото, общината или организацията.

1. Задача: Как разпознаваме корупцията?

Разгледайте краткия списък на признаци на корупция и го допълнете:

- А. Ученик преписва решения на задачи или есе.
- Б. Учител пише незаслужени високи оценки на ученици срещу услуги.
- В. Родител заплаща на директор на училище за привилегии за ученик.
- Г. Партиен функционер чрез подставено лице купува гласове.

Д.
Е.
Ж.
З.

Защо това е или не е корупция според вас? Има ли нарушена норма или причинена вреда?

Моят отговор (в работен лист):

А.
Б.
В.
Г.

Корупция

От лат. corrumpo (покварявам) – поквара, развала. Действия в **злоупотреба** на обществена служба за **частна изгода**; незаконни и неморални поведения на лица, в които делегирани правомощия се използват **против** обществена функция и интерес. Използва се влияние, авторитет, власт, права и задължения, за да се присвоят възможни блага: услуги, пари, влияние, властни позиции.

Важно за разпознаването на корупцията е делението **публично – частно**. Публичният интерес в управлението и правосъдието влиза в **противоречие** с **частния интерес на длъжностно**

лице, което изпълнява публични (обществени) функции. Действайки в свой личен интерес, длъжностното лице жертва публичния интерес и това е корупционно.

2. Истории за корупция

Фрагменти за корупцията в различни култури

Но понеже демите (изборни райони в Атика) почнаха **да продават длъжностите**, то и тия магистрати се назначават с жребий из цялата фила (род) с изключение на съветниците и стражарите. Изборът на последните е оставен на демите.

Аристотел, „Атинската държавна уредба“, XII
Точно така, както е невъзможно да не погълнеш меда или отровата, които се намират на върха на езика ти, е невъзможно за правителствените служители да не погълнат поне малко от доходите на краля. Точно както за рибата, която се движи под водата, не може да бъде установено пие ли вода или не, така и за чиновниците, наети да служат на правителството, не може да се установи присвояват ли пари или не.

Каутилия, кралски министър, „Артха-шастра“, Индия, IV в. пр. Хр.
Корупционното влияние е постоянният механизъм на всяко разточителство, на всяко безреגיע, които ни натоварват много повече от хиляди дългове; тя отнема енергията от ръцете ни, мъдростта – от съвестта ни, и всяка сянка на авторитет от най-гревните части на нашата конституция.

Едмънд Бърк, „Размисли за революцията във Франция“, 1790

Едмънд Бърк, 1729–1797

Ирландски политик и философ от XVIII в. Дълги години е член на Камарата на общините в Лондон от партията на вигите (консерваторите). Виден гражданин и критик на принципите на Френската революция. Автор на „Размисли за революцията във Франция“ (1790). Занимавал се е и с философия на изкуствата.

Според Едмънд Бърк общественят договор е погрешна теория. Хората не влизат в договор, за да основават държава, те са завършек на развитието на човека и са божествени по произход

като хората. Няма естествени права, правата произтичат от държавата и законите. Свободите вървят заедно с ограниченията. Бърк е автор на следното разсъждение за демокрацията:

Пълната демокрация следователно е най-безсрамното нещо на света. И доколкото е най-безсрамно, тя не се страхува от никого. Никой не очаква наказание за собствените си дела. Разбира се, народът като цяло не би и могъл да усеща подобно нещо; и понеже всички наказания са насочени към съхранението на народа като цяло, в своята цялост народът не може да бъде наказан от човешка ръка.

Едмънд Бърк, „Размисли за революцията във Франция“, 1790
(Е. Бърк, „Консерватизмът“, С.: ЦСП, 1999)

Съгласни ли сте с тази позиция? Защо?

Отговор:

3. Условия и мерки за борба срещу корупцията

Когато предприемаме лечение или борба за изкореняване на вреда, трябва да отстраним условията и причините за вредата (корупцията). Какви са те и съответно какви са ключовите мерки

срещу корупцията?

Попълнете таблицата с още причини (условия) за корупцията и мерки срещу нея.

Причини (условия) за корупцията и мерки срещу нея

А	Липса на ефективно прилагане на законите (в работен лист)
Б	Безконтролна власт
В	Непрозрачност на решенията
Г	Задкулие (затворени клики)
Д	„Връзките“
Е	Нископлатени служители
Ж	Друго

Корупцията е далавера, в която аз не участвам.

Равносметка: Какво вече мога?

Разпознавам прояви на корупция.

Познавам моменти от историята на корупцията.

Разбирам основни причини и условия за корупцията и мерки срещу нея.

ГРАЖДАНСКО ОБЩЕСТВО И ГРАЖДАНСКО УЧАСТИЕ

1. Гражданско общество
2. Критическа публичност
3. Гражданско участие

Въвеждане: Къде сме?

Демокрацията в модерните времена се свързва с **гражданското общество**. От философията в 10. клас вече знаем какво е това. Отличителна черта на традиционните, затворените

и тоталитарните държави е липсата на гражданско общество. То живее чрез **независими медии, неправителствени организации и активност на гражданите**.

Въпроси и отговори

Кога има гражданско общество?
Как да отличим критиката от манипулацията?
Как можем да участваме в демократичното управление?

Гражданското общество е онзи набор от неправителствени институции, които са достатъчно силни, за да служат като противотежест на държавата.

Бърнест Гелнер, „Условия за свободата“, 1994

Чл. 12. (1) Сдруженията на гражданите служат за задоволяване и защита на техните интереси.

(2) Сдруженията на гражданите, включително синдикалните, не могат да си поставят политически цели и да извършват политическа дейност, присъщи само на политическите партии.

Конституция на Република България, глава Първа, 1991

ГРАЖДАНСКО ОБРАЗОВАНИЕ ЗА 11. КЛАС

Учебник

Автори на текста: Сергей Стоилов Герджиков,
Васил Лъчезаров Лозанов

Редактор: Юлия Георгиева

Графичен дизайн: Арам Агопян

Художник на корицата: Арам Агопян

В изданието са използвани снимки от:

Wikipedia, www.pixabay.com и авторски на С. Герджиков

Второ издание, 2023

Формат: 70/100/16

Обем: 9 коли

ISBN 978-619-7532-03-6

ЛОКРАТ ЕООД

Студентски град, бл. 7А, София

izdatelstvoextrem@gmail.com

www.extremepress.net

